

İŞIĞIN SECDESİ: SÂMAH

Leyla AKGÜL*

Geleneksel Alevi-Bektaşî yol süreğinin temel taşlarından olan cemlerde Hakk'a teslim olmak, kendi varlığında kaybolup Hak ile bütünleşmek, birleşmek anlamında müzik eşliğinde yapılan bir ibadet şekli olan sâmah, ritmik hareketler bütünüdür. Topluma göre sâmah ne bir eğlence, ne de bir dans türü olmadığı için oyun olarak değerlendirilmez. Zaten Anadolu Alevi-Bektaşî toplumlarının en büyük Piri Hacı Bektaş Veli¹ de “*Sâmah ariflerin vasıtası, muhiplerin ibadeti, taliplerin maksududur*” diyerek “*Gerçekten de bizim sâmahımız oyun için değildir / İlahi bir sırdır, mecazi değildir / Bizim sâmahımızı oyundan sayan kim ise / Murdardır, birlikte namaz kılınası değildir*” buyurmuştur.²

İnanışta sâmah, dünyanın maddi nimetlerinden uzaklaşmak, maneviyata açılmak yani Tanrı ile birleşmek, bütünleşmektir. Kuşların özellikle de turnaların uçuşunu çağrıştıran sâmah aynı zamanda Hak ile buluşmayı simgeler. İnanışa göre anlamı olduğundan yalnızca cemlerde dönülmelidir. Kırklar Sâmahı, Turnalar Sâmahı, Üryan Sâmahı³, Ali Nur Sâmahı, Çark

* Araştırmacı yazar.

¹ Biz çalışmamızda Hacı Bektaş Veli ismini Alevi-Bektaşî yol süreğinde Kâbe'ye gidip hacı olmanın bir anlamı olmadığından Hacı Bektaş Veli şeklinde kullanacağız.

² Hacı Bektaş Veli Külliyyatı, **F** , Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Yayına Hazırlayan Baki Yaşa Altınok, Ankara 2010, sayfa 133 – 135.

³ Üryan Sâmahının belirtilen diğer sâmalardan farklı olarak Üryan Cemi adı verilen cemlerde dönüldüğü, bu ceme Alevi-Bektaşî topluluklarına mensup olsalar bile herkesin alınmadığı biliniyor. Alevi-Bektaşî yol süreğinde olmak çıplaklığı değil, dünyevi görünüş, cinsiyet, nefis, istek ve arzu gibi duygulardan arınarak gerçek âlemde can olmayı ifade eder. Alevi-Bektaşî toplumlarında can, dört kapı kırk makamda pişip, dünyevi görünüş ve isteklerden vazgeçerek yani üzerindeki o ten elbisesinden sıyrılarak yaratılışta

Sâmahı, Yatır Sâmahı, Dem Geldi Sâmahı, Kırat Sâmahı gibi birçok çeşidi vardır.⁴

Geleneksel Alevi-Bektaşî toplumlarında söylencesini Kırklar Cemi'nden⁵ alan sâmah hizmetinin sahibi lerdir.⁶ Alevi-Bektaşî cemlerinde pervaneler, sâmaha on iki hizmet⁷ sıralamasına göre kendiliğinden kalkar, meydana, dedeye, rehber ve birbirlerine niyaz⁸ edip dualarını alarak sâmaha başlarlar. Bu niyazlaşma yörelere göre değişiklik göstermektedir. Kimi Alevi-Bektaşî topluluklarında sâmaha kalkan bacı, sâmah döneceği

birbirinin cinsiyetini fark etmezler. Bu cemlere katılanlar kefeni simgeleyen boyundan ayaklara kadar beyaz bir elbise giymekte ve on iki hizmeti hep birlikte yürütmektedirler. Elvan Çelebi, Hacı Bektaş Veli'nin de piri olan ve Amasya'nın Çat Köyüne yerleşen Baba İlyas'ın talipleri arasında da cinsiyetin önemli olmadığını, bu kişilerin birbirlerinin kadın mı erkek mi farkına varmadıklarını şöyle dile getirmektedir: "Kalmaz ayruk bularda lezzet-i nefis / Mihnete kalb olur muhabbet-i nefis / Er ü avrat birbirin bilmez / Bu sırdur bu sırta akl irmez". Ayrıca Bakınız. İbrahim Bahadır, *A* → →

erenin beline kemerbest⁹ bağlayarak niyaz eder. Bazı Alevi-Bektaşî toplumlarında da kadın ile erkek birbirinin eline ya da omuzuna niyaz etmektedir. Sâmahâ başlamadan önce cemde bulunanlardan pervaneler için rızalık¹⁰ alınır.

Cemlerde on iki hizmet sıralamasında önemli bir yer tutan sâmah, Kırklar Cemi'nde, Muhammed'in aşka gelip "Ya Allah" diyerek sâmah dönmesi ile yol sürecinde önemli bir hizmet ve inanç ögesi olarak yerini almıştır. Alevi-Bektaşî toplumuna göre pervaneler erkek olabileceği gibi kadın da olabilir. Zaten sâmah, bir aşk hali olduğundan kadın erkek ayrı ayrı dönebildiği gibi birlikte de dönebilir. Ancak geleneksel topluma göre pervanelerin mutlaka *musahip* li¹¹ olması gerekir. Geleneksel yol sürecinde pervaneler, çıplak ayakla¹² ve bellerine kemerbest bağlayarak

⁹ **Kemerbest:** Alevi-Bektaşî cemlerinde on iki hizmet yapılırken kişilerin $E \rightarrow$, \rightarrow , \rightarrow , \rightarrow , \rightarrow anlamında bellerine bağladıkları, Muhammed'in Kırklar Meclisi'nde aşka gelip, sâmah dönerken başındaki örtüyü düşürmesi ile meclistekilerin bu örtüyü kırk parçaya bölerek bellerine bağladıkları inanışıyla yapılan ritüel.

¹⁰ **Razı Olmak:** Razı olma durumunu ifade eder. Alevi-Bektaşî yol sürecinde cemlerin yapılabilmesi, görgüden sorgudan ve erkândan geçebilmek ve cemdeki on iki hizmeti yerine getirebilmek için toplumun birbirinden razı yani hoşnut olması ile birbirlerinden şikâyetlerinin bulunmaması gerekir.

¹¹ **Musahip:** Alevi-Bektaşî yol sürecinde Ehlibeyt yoluna inanan belli bir yaşa gelmiş evli iki erkeğin eşlerinin de rızasını alarak pir, mürşit, rehber ve toplum önünde yola ikrar vererek birbiri ile kardeş olmasıdır. Musahipliğe karar veren iki erkek eşleri ile birlikte birbirini tanımak, anlamak için dualanır. Bazı bölgelerde bekâr erkekler de musahip olabilmektedir. Bir yıl dualı şekilde durduktan sonra eğer anlaşabiliyor ve musahip olmada kesin kararlı iseler kurban keserler ve musahiplik ikrarı verirler. Bu Alevi-Bektaşî yol sürecinde musahip olma, kardeş olma, ikrar verme ya da nasip alma isimleri ile adlandırılır. Musahiplikte esas olan dört canın bir araya gelerek t t , t , t , t , t ilkesini benimsemesidir. Buna Alevi-Bektaşî yol sürecinde $\rightarrow g t \rightarrow$ ya da $\rightarrow g t \rightarrow$ denir ki bu musahiplikte dört canın ayrılmaz ve sarsılmaz birlikteliğini ifade eder. Bu aynı zamanda "dört canın bir kalıp olmasıdır." Bu malı mala, canı cana katarak koşulsuz birbirine teslim olmaktır. Bireysel çıkarlardan, nefsten uzaklaşan canın, eline, diline, beline sahip olarak ikilikten kurtulup birliğe varması ile toplumsal rızalık alınarak insan-ı kâmile ulaşma aşamasıdır.

¹² Alevi-Bektaşî toplumlarında on iki hizmetin post üzerinde yalın ayak yapılması,

hizmetlerini görürler. Pervaneler kadın ise dede¹³ eşi yani ana olmasına ve belli bir yaşın üzerinde bulunarak doğurganlığını yitirmesine dikkat edilir. Pervaneler, hizmetlerini yerine getirirken Pir'e ve çerağa arkasını dönmemekle birlikte özellikle Pir ve yanında bulunan çerağın önüne geldiklerinde yüzlerini Pir'e ve çerağa dönerek niyaz ederler. Cemlerde ve sâmahta hiçbir şekilde Pir'e ve çerağa sırt dönülmez.

Alevi-Bektaşî yol süreğinde on iki hizmet sıralamasında yer alan ve cemlerde uyandırılan bu çerağ, “**Hak-Muhammed-Ali nuru**”nu temsil eder. Geleneksel Alevi-Bektaşî toplumlarının arzusu Hak-Muhammed-Ali nurundan mahrum kalmamaktır. Bu anlamda ceme gidememek ya da katılamamak **Hak Işığı** ndan mahrum kalmayı ifade eder.

toprağın temizleme, arındırma özelliği sebebiyle kâmil insan olma yolunda insanın yüreğindeki benlik, kuşku, kötülük ve ikilikten arınmasını sembolize eder. Alevi-Bektaşî yol süreğinin kurucusu Ali'nin de isimlerinden birinin Ebu Turab olduğu düşünülürse bunun anlamı anlaşılabilir. Yine Alevi-Bektaşî yol süreğine göre post, Nuh'un gemisidir ve kurtuluşa ermeyi simgeler. Post, Musa'nın Tanrı ile görüşmeye giderken ayağına serilen ateşi ifade eder. Post üzerinde yapılan hizmetler Musa'ya hürmeten çıplak ayakla yapılır. Bunların üzerine temiz, arınmış bir şekilde çıkanın ateşin vereceği acıyı duymayacağına, kurtuluşa ereceğine inanılır. Ayrıca bakınız: Alper Çağlayan, **Alevilikte Niyaz Ya Da Secde**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, 18. sayı, 2001 Ankara, sayfa 236 – 274.

¹³ **Dede:** Alevi-Bektaşî toplumlarının inançsal önderlerine , → , şt, ya da ş denir. Dedeler, kendilerine bağlı bulunan Alevi-Bektaşî toplumun eğitici ve aydınlatıcılarıdır. Alevi-Bektaşî toplumunda, dedelerin farklı ocaklardan gelmiş olsalar bile tümünün soyunun ehlibeyte dolayısı ile Ali'ye ve Muhammed'e dayandığına inanılır. Geleneksel Alevi-Bektaşî inancında dedeliğin, babadan oğula geçen bir kurum olduğu ifade edilse de tarihte Anadolu'da birçok tekkenin başında kadın şeyh ve dervişlerin bulunduğu bilinmektedir. Ayrıntı için bakınız: Prof. Ömer Lütfi Barkan, **İt** , D → → → → şt D ş → y , Vakıflar Dergisi, Sayı 2, Yıl 1942, Sayfa 302–303.; Dr. Ali Yaman, **ı z ş A Q t** , Elips yayınları, Ankara 2006, sayfa 67. İbrahim Bahadır, **Alevi-B t ş j t** t, → → → → z A t, Alevi-Bektaşî Tören ve Ritüelleri, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Nisan 2005, Ankara, sayfa 71.

Alevi-Bektaşî toplumlarına göre Hak aşkı insanı öyle yakmalıdır ki onun nuru insanın içini-dışını sarmalıdır. Ancak gerçek erenler yani o aşka kail olanlar Hak nurunun farkına varabilirler. Toplumda Hak aşkı ile çerağ gibi yanıp, yağ gibi eriyenin gerçek bir âşık olabileceği ifade edilir. Pervanelerin de aşk halinde oldukları ve bu aşktan yandıkları vurgulanmaktadır.

Sâmahlar, 2-4-6-8-10-12 kişi tarafından dönülebildiği gibi 3-5-7-9-12 kişilik gruplarca da dönülebilir.¹⁷ Biz katıldığımız geleneksel Alevi-Bektaşî cemlerinde sâmahın genelde üç bacı tarafından dönüldüğüne tanık olduk.¹⁸

Alevi-Bektaşî inancında sâmahın kaynağı, İslam peygamberi Muhammed'in Miraç'tan dönerken dâhil olduğu Kırklar Meclisi'ne dayanır. Yol süreğinde sâmahın, bir engür (üzüm) tanesini Cebrail'in cennetten getirdiği tabakta ezip, Kırklar'a paylaştıran Muhammed ve meclistekilerin aşka gelip, "Ya Allah" diyerek sâmah dönmeye başlamasından kaldığına inanılır.

Sâmahlar, ağırlama ve yeldirme gibi iki ya da ağırlama, karşılama ve yeldirme olmak üzere üç bölümden oluşur.¹⁹ Sâmahlar dönülürken cemdekiler yüksek sesle "*Seyir için olmaya, Hak için ola*", "*Döndüğümüz sâmahlar Kırklar Sâmahı ola*" ve "*Aşk ola*" gibi insanı aşk ve heyecana getirecek sözler söylerler.

¹⁷ Sâmah, genelde Bektaşîlerde 2-4-6-8-10-12 kişilik gruplar halinde dönüldüğü halde Alevilerde 3-5-7-9-12 kişilik gruplarca dönülmektedir.

¹⁸ Ayrıntı ve farklılık için bakınız. Vahit Lutfi Salcı, *O y t*, Numune Matbaası İstanbul 1941, sayfa 29. Tıpkıbasım, Folklor Ve Etnografya Araştırmaları, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1984, sayfa 509. Yayına Hazırlayanlar: İbrahim Aslanoğlu, Aydın Oy, İ. Gündâğ Kayaoğlu, M. Sabri Koz.; Fuat Bozkurt, *â*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, sayfa 8-9.; M. Tevfik Oytan, *B t ş ğ İ y z*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, Cilt 1 - 2, İstanbul 1979, 7. Baskı, sayfa 217.; İlhan Cem Erseven, *A ı j â*, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, sayfa 114.; A. Yılmaz, *t t*, CHP Halkevleri Yayınları, Ankara 1948, s. 71-73.

¹⁹ Bazı bölgelerde yeldirme bölümü *z*, ya da *ı z l s â* gibi isimlerle anılır. Sâmahlar için bakınız. Fuat Bozkurt, *â*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, sayfa 16.; Dr. Armağan Elçi, *â ğ*, *yg*, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Kış 1999, Sayı 12, Ankara.

Cemlerde on iki hizmet sıralamasında olan ve abdest almanın simgesel anlatımı olan $\text{B} \rightarrow \text{t} \xrightarrow{\text{S}} \text{y}$ ²⁰ hizmeti bitip, dede gülbengini okuduktan sonra cem birleşir²¹ ve sâmahtan önce zakir²² toplumca

²⁰ **Abdest:** Abdest sözcüğü farsça olup, iki kelimededen meydana gelmektedir. Bu kelimelerden “Ab” su anlamındadır. “Des” ise iki anlamlıdır. Birinci anlamı E olup, ikincisi ise $\text{B} \rightarrow \text{t} \xrightarrow{\text{S}} \text{y}$ anlamını taşır. Abdest kelimesinin de iki anlamı vardır. Bunlardan ilki din kurallarına göre namaz kılmaya başlamadan önce vücudun belli yerlerini yıkamayı, ikincisi ise el yıkama suyunu ifade eder. Alevi-Bektaşî toplumlari dinin zahiri (görünen-dışsal) yönünden çok onun bätini (görünmeyen - içsel) yönüne önem verirler. Bu sebeple beden temizliğinin yanında gönül ve iç temizliği de oldukça önemlidir. Alevi-Bektaşî inancına göre Tanrı insanı kendi özünden yaratmıştır. Dolayısıyla Tanrı insanda zuhur etmiştir yani $\text{A} \rightarrow \hat{\text{A}} \rightarrow \text{A} \rightarrow \text{A}$ $\text{S} \text{İ} \text{F} \text{İ} \text{H} \rightarrow \text{S} \text{İ} \text{F} \text{İ} \text{H}$. Bu inanca bağlı olarak toplum her zaman kadın erkek yüzleri birbirini göreceğ şekilde ibadet yapmaktadır. $\text{B} \rightarrow \hat{\text{A}} \rightarrow \text{S}$ $\text{İ} \text{F} \text{İ} \text{H}$ diyerek Tanrı'nın özünü, gönlünde, ruhunda taşıdığına inanan Alevi-Bektaşî toplumunda abdest ruhun, gönlün temizlenmesini ifade eder. İnanca göre asıl temizlik ruh ve ahlak temizliğidir, insan yüreğinden kibri, kibri, düşmanlığı vs. kötülükleri atamadıkça temizlenemez. Alevi-Bektaşî toplumlari abdestin gerçek anlamının burada olduğuna inanır. Ayrıca bakınız. A. Yaşar Karaman, **Abdestimiz Alınmış, Namazımız Kılınmış Ne Demektir**, www.cemvakfi.org El Suyu hizmeti şöyle yapılmaktadır: Alevi-Bektaşî cemlerinde $\text{B} \rightarrow \text{t} \xrightarrow{\text{S}} \text{y}$ yani $\text{S} \text{İ} \text{F} \text{İ} \text{H}$ hizmeti başlar. Tarikat abdesti alınması için ibriktar (sakkacı) elinde bir ibrik su ve bir leğen ve yanında havlu tutan bir hizmet sahibi ile dededen başlamak üzere orada bulunanların eline su döker. Burada elin tamamen yıkanmasından ziyade su işaret parmaklarının üzerine dökülür. Bu sembolik olarak abdest almaktır. Hizmet bittikten sonra ibriktar ve havlu tutan hizmet sahibi dara dururlar ve dede dua eder.

²¹ **Cem Birleme:** Gönüllerin birleşmesi anlamında yapılan dua. Cem birlemede Nad-ı Ali Duası okunur. Nad-ı Ali Duası şöyledir: Bismi Şah, Allah Allah! Nat-ı Aliyyen mazhal-ülacaib. Tecidhü avnen like fin-nevaib. Külli hemm-in ve gamm-in seyenceli. Bi-vilayetike Ya Ali, ya Ali, Ya Ali. Edrikni, edrikni, edrikni. **Nadı Ali Duasının Türkçesi** şöyledir: Zor ve sıkıntılı zamanlarda yardımına Ali'yi çağır, o olağanüstü hallerin sahibidir. Üzüntülerinde ve sevinçli anlarında Ali'nin dostluğu sana yetişir ve kolaylıklar açılır. Ayrıntı için bakınız: Doç. Dr. Bedri Noyan, **B t ş → A → ?** Genişletilmiş 2. baskı, 1987, sayfa 292–293.

²² **Zakir:** Alevi-Bektaşî cemlerinde deyiş, düvazımam ve miraçlamaları, saz veya bağlama eşliğinde söyleyen hizmet sahibi kişidir.

adı verilen bağlama eşliğinde üç duvazımam²³ söyler. Sonra dede dua eder.

Değişik çeşitlenmeleri olmakla birlikte en çok bilinen ve cemlerde söylenen miraçlama Şah İsmail Hatayi'nin "*Geldi çağırdı Cebrail / Hak Muhammed Mustafa'ya / Hak seni Mirac'a okur / Davete Kadir Hüdaya / Evvel emanet budur ki / Piri, rehberi tutasın / Kadim erkâna yatasın / Tariki müstakiyme / Muhamed sükûta vardı / Vardı Hakk'ı zikreyledi / Şimdi senden el tutayım / Hak buyurdu vedduha / Muhammedin belin bağladı / Anda ahir Cebrail / İki gönül bir oluben / Hep yürüdüler dergâha / Vardı dergâh kapısına / Gördü bir arslan yatar / Arslan anda hamle kıldı / Korktu Muhammed Mustafa / Buyurdu Sırr-ı Kâinat / Korkma Yâ Habibim dedi / Hatemi ağzına ver ki / Arslan ister bir nişane / Hatemi ağzına verdi / Arslan orda oldu sakın / Muhammed'e yol veruben / Arslan gitti nihaneye / Vardı Hakk'ı tavaf etti / Evvela bunu söyledi / Ne heybetli şirin varmış / Hayli cevreyledi bize / Gördü bir biçare derviş / Hemen yutmak diledi / Ali yanımda olaydı / Dayanırdım ol Şahıma / Gel benim sırr-ı devletim / Sana tabiyim ey habibim / Eğiliben secde kıldı / Eşiği kiblegâhına / Kudretten üç hon geldi / Sütü elma baldan aldı / Muhammed destini sundu / Nuş Etti Azametullaha / Doksan bin kelam danıştı / İki cihan dostu dostuna / Tevhidi armağan verdi / Yeryüzündeki insana / Muhammed ayağa kalktı / Hep ümmetini diledi / Ümmetine rahmet olsun / Anda dedi Kibriya / Eğiliben secde kıldı / Hoşkal sultanım dedi / Kalkıp evine giderken / Yol uğrattı kırklara / Vardı kırklar makamına / Oturuben oldu sakın / Cümleside secde kıldı / Hazreti Emrullaha / Muhammed sürdü yüzünü / Hakka teslim etti özünü / Cebrail getirdi üzümü / Hasan Hüseyin ol Şaha / Canım size kimler derler / Şahım bize Kırklar derler / Cümleden ulu yolumuz / Eldedir külli varımız / Madem size Kırklar derler / Niçin noksandır biriniz / Selman şeydullaha gitti / Ondandır eksik birimiz / Cümleden ulu yolumuz / Eldedir külli varımız / Birimize neşter vursan / Bir yere akar kanımız / Selman şeydullahtan geldi / Hü deyip içeri girdi / Bir üzüm tanesini koydu / Selmanın keşkullahına / Kudretten bir el geldi / Ezdi bir engür eyledi / Hatemi parmakta gördü / Uğradı bir müşkül hale / Ol şerbetten biri içti / Cümlesi de oldu hayran /*

²³ **Duvazımam:** Farsça'da on iki anlamına gelen "دوازده" kelimesinin değişik söylenme biçimidir. Alevi-Bektaşî deyişlerinde on iki imamın isminin sırayla anıldığı deyişlere denir.

zatına / Musa Rıza hürmetine / Gel dertlere derman eyle / Şah Taki'nin hem Naki'nin / Kemteriyim Askeri'nin / Yargılamak senin şanın / Gel dertlere derman eyle / Ne dilersen Hak'tan dile / Mehdi sahip zaman gele / Dedemoğlu secde kıla / Gel dertlere derman eyle"²⁸ diyerek tevhit söylemeye başlar. Tevhit, cemde coşkunun en üst seviyede olduğu bir durumlardan biridir.

Tevhit bitince zakir hemen arkasından “Sabahtan yönümü Hakk'a döndürdüm / Muhammed Ali'yi göreyim deyi / Dünya meşgulünden çektim elimi / Bir kâmil mürşide ereyim deyi / Varıp bir kâmile yoldaş olmaya / İkrar verip ikrarında durmaya / Dört duvarın binasını kurmaya / Ararım üstadım bulayım deyi / Aşığım serimi sevdaya saldım / Aşkın atasına tutuldum yandım / İmam eşiğinde el pençe durdum / Ali'nin yolunda öleyim deyi / Âşık oldum imam Hasan'ı sevdim / Mazlum Hüseyin'in darına durdum / İmam Zeynel ile zindana girdim / Kendimi kırk pare böleyim deyi / Her zaman anarım kesmem zikirim / Adına kurbanım imam Bakır'ın / Gece gündüz dilimdedir okurum / İmam Cafer'den ders alayım deyi / Musa Kazım damenine niyazım / İmamı Rıza'ya bağlıdır özüm / Taki Naki Askeri'yedir sözüm / Mehdi ile kılıç çalayım deyi / Kul Veli'yim Hakk'a niyaz ederim / Hakk'ın buyurduğu yola giderim / Dinim Hak'tır hak kelamı ederim / On iki imama ereyim deyi” deyişi ile pervaneler yine coşkuyla sâmaha başlar. Değiş bittiğinde pervaneler dâra durarak hafifçe eğilirler ve dede “Allah Allah. Sâmahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Yardımcınız On iki İmam ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Sâmahlarımız Kırklar Sâmahı ola. Hizmetinizden şefaata bulasınız. Dil bizden nefes Hümkâr Hacı Bektaş Veli'den Ola gerçeğe hüü.” gülbengini söyler ve pervaneler secde halinde iken zakir “Âlim Hasan Hüseyin Zeynel de Bakır /

*eyvallah*²⁹ / Ali Mürteza Şah'ım / Yüzüdür kıblegahım / Miraç'taki Muhammed / Álemde padişahım / Padişahım Yaradan / Okur aktan karadan / Ben Pirden ayrı düştüm / Yüz yıl geçti aradan / Aramı uzattılar / Yarama tuz attılar / Bir kul geldi Fazlıya / Bedestanda sattılar / Sattılar bedestanda / Ses verir gülistanda / Muhammed'in hatemi / Bergüzar bir aslanda / Aslanda bergüzarım / Pir hayalin gözlerim / Hep hasretler kavuştu / Ben hala intizarım / İntizarım çekerim / Lebleri bal şekerim / Aşkın ile daima / Gözyaşımı dökerim / Dökerim gözyaşını / Gör Mevla'nın işini / Keşiş kurban eyledi / Yedi oğlumun başını / Figan eyler melekler / Kabul olur dilekler / Yezid bir dert eyledi / O dert beni helekler / Yezid bir dert eyledi / Melekler vird eyledi / Pirim bir şehir yaptı / Kapısın dört eyledi / Dört eyledi kapısın / Lale mercan yapısın / Yezitler şehit etti / İmamların hepisin / Kul Himmet Üstadımız / Bunda yoktur yâdımız / Şahı merdan aşkına / Hak vere muradımız"³⁰

Tevhitten sonra zakir bir kere daha "Yine dertli dertli iniliyorsun / Sarı turnam sinen yaralandı mı / Hiç el değmeden de iniliyorsun / Telli turnam sinen parelendi mi / Yoksa ciğerlerin parelendi mi / Yoksa sana yad düzen mi düzdüler / Perdelerin tel tel edip üzdüler / Tellerini sırmadan mı süzdüler / Telli turnam sinen yaralandı mı / Yoksa ciğerlerin parelendi mi / Havayı da deli gönül havayı / Ay doğmadan şavkı tutmuş ovayı / Türkmen kızı katar etmiş mayayı / Çekip gider bir gözleri sürmeli / Kuru kütük yanmayınca tüter mi / Ak gerdanda çifte benler biter mi / Vakti gelmeyince bülbül öter mi / Ötüp gider bir gözleri sürmeli / Dere kenarında yerler hurmayı / Kılavuz ederler telli turnayı / Ak göğsün üstünde ilik düğmeyi / Çözüp gider bir gözleri sürmeli / Karacoğlan der ki geçti ne fayda / Bir vefa kalmadı ok ile yayda / Bu ayda olmazsa gelecek ayda / Göçüp gider bir gözleri sürmeli"³¹ deyişini söylerken pervaneler yine meydanda dönmeye başlamışlardır. Deyiş bittiğinde pervaneler dâra durarak hafifçe eğilirler ve dede "Allah Allah. Sâmahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Yardımcınız On iki Imam ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak-

²⁹ Deyişin bağlantı bölümü olan bu kısmı toplum tarafından hep birlikte söylenmektedir.

³⁰ İsmail Özmen, *Alevi-B t ş-Ş- At*, 16. Yüzyıl, Cilt 2, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1998, sayfa 290-293.

³¹ Sözlü kültür geleneğinde oldukça bozulan bu deyiş, bozulan başka bir deyişle birleştirilmiş maalesef düzeltme imkanımız olmamıştır.

Muhammed-Ali vere. Sâmahlarımız Kırklar Sâmahı ola. Hizmetinizden şefaata bulasınız. Dil bizden nefes Hünkâr Hâce Bektaş Veli'den Ola gerçeğe hüü.” gülbengini söyler ve pervaneler secde halinde iken zakir “*Âlim Hasan Hüseyin Zeynel de Bakır / Cafer Kazım Musa Rıza şükreder fakir / Ta Na Hasan Askeri Mehdi'ye şükür / Destini demane Haydar*” der.

Zakir ile birlikte toplum “*Muhammed'i candan sev ki / Ali'ye Selman olasin / Ehlibeyt'e gönül ver ki / Aliye Selman olasin / Muhammed'i hazır bil ki / Canı Hakk'a hazır bil ki / Her gördüğün Hızır bil ki / Ali'ye Selman olasin / Muhammed'e gönül kat ki / Ceht edip rehberet yet ki / Bir gerçekten etek tut ki / Ali'ye Selman olasin / Hasan ile girdim ceme / Hüseyin sırrını deme / Musahipsiz lokma yeme / Ali'ye Selman olasin / Zeynel Bakır Cafer Kazım / Rıza'ya bağlıdır özüm / Hatırın kırma şahbazın / Ali'ye Selman olasin / Taki'ye Nakiye eriş / Askeri'de biter her iş / Mehdi'nin sırrına karış / Ali'ye Selman olasin / Şah Hatayı'm özün ırma / Gerçekler gönlinü kırma / Her ademe sırrın verme / Ali'ye Selman olasin*” deyişi ile son tevhidini söylemiş olur.

Pervaneler, dedeyi ve çerağı karşılına alıp, yarım ay şeklinde hafifçe birbirine doğru dönmüş vaziyette ve ağır ağır hareket ederek dönmeye başlarlar. Ellerini karşıdakini karşılayacak şekilde müziğin ritmine göre sağa ve sola doğru hareket ettirirken yavaş yavaş dönerler. El ve ayakların hareketi oldukça yavaştır. İlk sâmah toplumda ————— olarak anılırken sâmahlar bütünü *ı â ı* olarak kabul görmüştür. Kırklar sâmahı Alevi-Bektaşî yol sürecinin ana sâmahlarındandır. Kırklar söylencesinde Muhammed'in Hak ile bütünleşmesini simgelediği için çok ağırdır. İlk sâmah çok ağır olmakla birlikte her sâmahın kendi içerisinde ağırlama, karşılama ve yeldirme bölümleri olabilir.

Son tevhitte de dizleri üzerinde oturan pervanelerden dündardaki³² bacı hariç diğerleri yerine oturur ve gözcü ile birlikte bacı meydana gelerek “*Gece gündüz arzumanım Kербela / Varalım gaziler İmam aşkına / Serden başka benim sermayem yoktur / Verelim gaziler İmam aşkına / Kırkların kapıyı çaldı birisi / Birinden mest oldu kalan gerisi / Sarıkaya derler Şah'ın korusu / Duralım gaziler İmam aşkına / Bugün coşa gelmiş akıyor arklar / Bir üzümü kırka*

³² **Dündar:** Köşe. Sâmah'ın en sonundaki, köşedeki.

*bölüyor Kırklar / Kuruldu ayn-i cem dönüyor çarklar / Girelim gaziler İmam aşkına / Böyle öter bu yerin bülbülleri / Manâ verir hakikatın dilleri / Taze açmış dost bağının gülleri / Derelim gaziler İmam aşkına / Talib rehberini huzura götür / Noksan işlerini tamama yetür / Rıza lokmasını³³ meydana getir / Görelim gaziler İmam aşkına / Didelerim dost yolunda kalıptır / Aşk odu sinemi delip deliptir / Bu yol erenlerden böyle geliptir / Sürelim gaziler İmam aşkına / Pir Sultan'ım bu yol uludur deyu / Çağrışur Muhammed Ali'dir deyu / Cümlemiz bir ikrar kuludur deyu / Soralım gaziler İmam aşkına³⁴ deyişi ile **Garip**³⁵ dönerler. Garip dönmek için gözcü ile bacı meydanda yan yana dururlar. Sağ ellerini sağ bacaklarına, sol ellerini de göğüslerine müziğin ritmine göre hafif hafif vururken sol tarafa doğru üç adım atarlar. Sonra sol ellerini sol bacaklarına, sağ ellerini göğüslerine müziğin ritmine göre hafif hafif vururken sağ tarafa doğru üç adım atarlar. Sâmah ezgisi bitene kadar bu hareket sürekli tekrar edilir ve böylece Kırklar Sâmahı tamamlanmış olur.*

Geleneksel Alevi-Bektaşî sâmahlarının ezgisi halk müziğidir.

³³ **Rıza lokması:** Geleneksel cemlerde “görgü/sorgu” sırasında görgüsü yapılan “can” için bütün “canlar”ın rızası alındıktan ve herkesin birbirinden razılığını belirtmesinden sonra canlara sunulan lokma. Cem sırasında cem evine getirilen bütün yiyecek ve içecekler dualandıktan sonra lokma adını alır. Bunlar çeşitli türden yiyecekler olabilir. Alevi-Bektaşî yol sürecinde on iki hizmetten sayılan lokma; paylaşımın, dostluğun, kardeşliğin, birlik ve beraberliğin göstergesidir. Aynı zamanda toplum içerisinde dayanışmayı da simgeler. Yol sürecinde her hizmette olduğu gibi lokma da pişirileceği zaman pirden duası alınarak belli ritüeller içerisinde pişirilir. Lokma dağıtımını göz kararı, eşit olarak yapılmaya çalışılır ve dağıtım sonrasında dede, “Ey canlar, elimizde yok terazi, bütün canlar oldu mu hakkına razı” diyerek herkesin hakkına razı olup olmadığını sorar ve onay alır.

³⁴ Bu deyişin elimizdeki derlemesi bozuk bir çeşitlenmedir. Sözlü geleneğe bu ölçü, uyak, söz ve anlam bozulmalarına her zaman rastlamak mümkündür. Biz buradaki verdiğimiz düzgün metni Ali Haydar Avcı derlemesinden aldık. Ayrıca bakınız Ali Haydar Avcı *Öz t z t t A B t D y ş*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 158 -159.

³⁵ Belirttiğimiz bu sâmahın, Garip Musa Ocağına bağlı bir Türkmen Alevi köyü olan Ankara- Kalecik Hançılı Köyü ceminde dönüldüğüne tanık olduk. Sâmahın “**garip**” adını alması köyde yaşayan toplumun Garip Musa Ocağı'na bağlı olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

de uyumlu olan yöreye göre ezgi ve sâmahlarda farklılıklar olabilir. Ancak sâmahlardaki figürler ve sâmah ezgileri ne kadar farklı olursa olsun, sâmahların toplumdaki ve cemlerdeki önemi her yörede aynıdır.

Ali Nur Sâmahı:

“Ali nurdur Ali nur / Muhammed nur Ali nur / Ali gazaya giderken / Fatm’ana açar fal-ı nur / Ali gazadan gelirken / Fatm’ana çıkar salınır / Yoldan çıkma Hatayi’ m / Yoldan çıkan alınır”

“Muhammed Ali’yi candan seversen / Varınca bir tel ver pirime turnam / Hasan Hüseyin’den imdat umarsan / Varınca bir tel ver pirime turnam / Zeynel Abidin’in gonca gülleri / Bakı kılavuzdur sürer yolları / Gül yüzlü yârimin zülûf telleri / Varınca bir tel ver pirime turnam / Cafer’i Sadık’la Musa’yı Kazım / İmam-ı Rıza’ya bağlıdır özüm / Bir de benim için eyle niyazım / Varınca bir tel ver pirime turnam / Muhammed Taki’dır Ali’yül Naki / Hasan’ı Askeri zülfinün bağı / Yerin göğün arşın kürsün durağı / Varınca bir tel ver pirime turnam / Dedemoğlu Hak’tan tuttuk demanı / Küfür deryasında bulduk imanı / Seversen Mehdi’yi sahip zamanı / Varınca bir tel ver pirime turnam”

“Silkinip boyunu uzatma / Turna ben avcı değilim / Cana kıyııcı değilim³⁷ / Has nenni nenni nenni / Dost nenni nenni nenni /

B → İy t, Dergah Yayınları, İstanbul 1980, sayfa 132.

³⁷ Bu deyişe özellikle dikkat etmek gerektiği kanısındayız. Zira bütün tarihleri kan ile yoğrulan Alevi-Bektaşî toplumlarının, cana kıymanın acısını en iyi bilen toplumlardan biri olduğu aşikârdır. Yüzyıllar boyu ibadetlerinin yasaklanmış olması bir yana bu inancı benimsemiş olan toplumun çeşitli iftiralara uğramasına, bu sebeple cezalandırılıp, katledilmesine rağmen bütün baskı ve kıyımlara karşı ibadetlerini günümüze kadar taşımayı başarmışlardır. Bu anlamda 30 Ağustos 1571 tarihinde Kastamonu beyi ile Küre ve Taşköprü kadılarına gönderilen bir hüküm; cem edip, sâmah dönmenin suç olduğunu göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Hükümde; Hacıyülük, Karacakaya ve Kızılcaviran isimli köylerde Kızılbaşların cem olup gece olunca تنها bir eve girip saz ve çalgı ile bade içip mum söndürerek birbirlerinin eşlerini tasarruf ettikleri iddia edilerek cezalandırılmaları istenmiştir. Belge ve ayrıntı için bakınız. Ali Haydar Avcı, O₅ t → t → t → t

*Turnanın kanadı ala / Sayamadım indi göle / Turna ben avcı
değilim / Cana kıyıcı değilim / Has nenni nenni nenni / Dost nenni
nenni nenni”*

Çark Sâmahı:

*“İnayettir bize fazlı Hüda'dan / Umarım kurtarırısın dertten
beladan / Muhammed'den ola bize şefaata / Veli himmet Aliyyel
Murtaza'dan / Şah Hasan'da bulduk mihri muhabbet / Şah Hüseyin
şehidi Kerbela'dan / İmam Zeynel, imam Bakır Cafer / Delil bize
kaldı Musa Rızâ'dan / Şah Tâki ve Nâki askeri billah / Mehdi
gelecektir Şah evliyadan / Dediler Hatayi'm ne meşreptensin / Aşkı
muhabbetten sıtkı sefadana”*

*“Bugün matem günü geldi / Ah Hüseyin vah Hüseyin / Senin
derdin bağrım deldi / Ah Hüseyin vah Hüseyin / Kerbela'nın önü
yazı / Yüreğimden çıkmaz sızı / Yezitler mi kırdı sizi / Ah Hüseyin
vah Hüseyin / Bizimle gelenler gelsün / Serini meydana koysun /
Hüseyin'le şehit olsun / Ah Hüseyin vah Hüseyin / Kerbela'nın
yazıları / Şehid düştü gazileri / Fatma ana kuzuları / Ah Hüseyin
vah Hüseyin / Esti deli poyraz esti / Kâfir Mervan bizi bastı /
Hüseyin'in başın kesti / Ah Hüseyin vah Hüseyin / Kerbela'nın önü
düzdür / Geceler bana gündüzdür / Şah Kerbela'da yalnızdır / Ah
Hüseyin vah Hüseyin / Gökte yıldız paralandı / Şehriban'na
karalandı / İmam Hüseyin yaralandı / Ah Hüseyin vah Hüseyin /
Hüseyin'im attan düştü / Yezit gelip kanın içti / Atı Medine'ye kaçtı
/ Ah Hüseyin vah Hüseyin / Bir su verin masum cana / Yezit içti
kana kana / Fatma ana yana yana / Ah Hüseyin vah Hüseyin /
Kerbela'da biter yonca / Yonca çıkmış diz boyunca / Şah Hatayi'm
katarınca / Ah Hüseyin vah Hüseyin”³⁸*

Turnalar Sâmahı:

*“Devredip gezersin dar-ı fenayı / Bağdat diyarına vardın mı
turnam / Medayin şehrinde Fatma Anayı / Makamı ordadır gördün*

A B t D y.ş. ,Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş
ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, sayfa 305-306.

³⁸ Sadeddin Nüzhet Ergun, t y_D_ t, Maarif Kitaphanesi Yayını, İstanbul
1956, sayfa 110-111.

mü turnam / Biz de beli dedik bizden uluya / İman aldık ikrar

*gidelim erenlerin yolundan / Kurtulamam münafığın dilinden
/ Bülbül zâr eyliyor gülün elinden / Sende bir sevdaya düş
deli gönül / Pir Sultan Abdal'im bu nasıl hâller / Sar'öküz
çiğninde dünyayı sallar / Sahib-i Zaman'ı bekliyor kullar /
Mehdi'nin dalgası hoş deli gönül"*

*"Kırat bu dağlara aşmalı bugün / Dostun ellerine düşmeli bugün /
Varam dost eline bir sual edem / Yar ile devranım sohbetim bugün
/ Açılsın laleler açılsın güller / Güllerin dalında ötsün bülbüller /
Şu gurbetti icat eden onmasın / Ay doğsun üstüne güneş doğmasın /
Vursun felek sillesini kalkmasın / Aç kollarını semah eyle / Demi
devran dönsün / Gahi bülbül gâhi güller / Ağladıkça verem eder /
Ben bülbülüm âşık deseler / Demi devran kılar öter / Dost can dur
/ Eğlen dur dinlen dur / Aç kolların iki yana ırgalan / Gülüm nenni
nenni de nenni / Canım nenni nenni de nenni / Ahu zar elinden coş
eden dilber / Her gelip geçtiğin yollar ağlasın / Demedim mi fani
dünya güldürmez / Âşık olan demi devran güldürmez / Âşık olan
demi devran eylesin / Her dem canan aşkına hu / Gönül gamlı
fendli dünyanın hali / Göster yollarımı Bektaş-ı Veli / Demedim mi
fani dünya baki olmaz / Eğer yolcuysan yollarda durma / Felek
döndüyse yaptığına aldanma / Kim gülmüş dünyada kaygı olsun
feleğe / Çok yansın ağlasın hem candan dilber"*

*"Yine kırılındı dağların başı / Kırat şu dağları aşmalı bugün /
Durmayıp akıyı gözümün yaşı / Kırat şu dağları aşmalı bugün /
Kırat kalk gidelim biz bu odadan / Kısmetler geliyor Bari
Hüda'dan / Yemini kestirem tağı yüceden / Kırat şu dağları aşmalı
bugün / Kırat şu dağları aştığı zaman / Deli boran gibi coştığı
zaman / Dizgin boğazına düştüğü zaman / Sağrıdan köpüğü
saçmalı bu gün / Kırat gidiyor başı dumanlı / Güzel kaldır
gönülündeki gümanı / Seherden sonraki kuşluk zamanı / Dostun
ellerine düşmeli bugün / Derviş Muhammed'im pirim pirise / Sağ
yarınan ahtı aman birise / Kırat sende küheylanlık varise"*

*Canım Hakk'a kurban olsun / Muhammed Ali aşkına / Gelin şu
faktan geçelim / Akı kararı seçelim / Ab-ı kevserden içelim /
Muhammed Ali aşkına / Bu dünya kurulu faktır / Gerçeklere sözüm
yoktur / Allah Muhammed haktır / On iki imam aşkına / Şah
Hatayi'm der varalım / Onda didarlar görelim / Gerçeğe canlar
verelim / Muhammed Ali aşkına”*

*“Bir bacı nurdan kuşak kuşansa / Erin hak bilmezse zaydır emeği /
Turan olup yeryüzüne döşense / Erdin hak bilmezse zaydır emeği /
Öksüzler doyursa sevap eylese / Günde yüz bin eri devah eylese /
Erin hak bilmezse zaydır emeği / Kâbe'ye varır bir hacı olsa / Ud
edep çekici bir bacı olsa / Yer ile gök ona duacı olsa / Erin hak
bilmezse zaydır emeği / Hızır ile dağı taşı arasa / Hizmet etse ere
pire yarasa / Fatm'ana'nın saçlarını tarasa / Erin hak bilmezse
zaydır emeği / Şah Hatayi'm bu sözleri dinlesen / İsmi azam
duasını okusan / Fatm'ana'nın hamaylısın takısan / Erin hak
bilmezse zaydır emeği”⁴⁰*

*“Salınp da seyrangaha gelince / Niçin dertli dertli ötersin bülbül /
Gafil iken bir taş çıktı elimden / Vaden tekmiş imiş yatarsın bülbül /
Bülbülün donları sarı gazelden / Bülbül güle meyil vermiş tezelden
/Gözlerinde sürme vardır ezelden / Niçin dertli dertli ötersin bülbül
/ Bülbülün donları sarı meşinden / Mendilim ıslandı didem
yaşından / Ben de sandım aklım gitti başımdan / Niçin dertli dertli
ötersin bülbül / Sana senden oldu hiç benden bilme / Ötüp dertli
dertli sinemi delme / Pir Sultan Abdal'im kusura kalma / Seni de
Kırklara katarım bülbül”⁴¹*

Gönüller Sâmahı:

*“Şu dünyanın ötesine / Vardım diyen yalan söyler / Baştan başa
sefasını / Sürdüm diyen yalan söyler / Ana doğurur atayı / Dilden
düşürmez hatayı / Bişmedik çiğ yumurtayı / Soydum diyen yalan
söyler / Sular akar arkın arkın / Felek döndürüyor çarkın / Şu
dünyada evim barkım / Vardır diyen yalan söyler / Ağaçlarda olur
gazel / Kimi okur kimi yazar / Bir ahdinen bütün güzel / Sevdim*

⁴⁰ İbrahim Arslanoğlu, *Ş* *İ* *t* *y*, Der Yayınları, İstanbul 1992, s. 465.

⁴¹ Ali Haydar Avcı, *O* *s* *t* *t* *A* *B* *t* *D* *y*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, sayfa 614-615.

diyen yalan söyler / Şah Hatayi'm der varılmaz / Varılıp geri durulmaz / Rehbersiz yol sürülmez / Sürdüm diyen yalan söyler”

“Uzatmış boynunu suna bakışım / Kalbinde hak aşkı vara kurbanım / Ak göksün arası hatem nakışım / Telli zülüflere tara kurbanım / Eğnine giyinmiş salvayı şalı / Hüsnün gören âşık neylesin malı / İmradır kaşların kudiret balı / Alnında parlayan nura kurbanım / İbrahim'im günahkâr vasfını yazar / Mevlam güzellere eylemiş nazar / Şu iki cihanda bir mahtır gezer / Yüzü yeşil benli pire kurbanım”

Ya Hızır Sâmahı:

“İndim Koç Baba'yı tavaf eyledim / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Mübarek cemalin seyran eyledim / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Birinin rengi ak biri kırmızı / Anlarda seçiyor baharı yazı / Aynı Zülfikâr'a benzer boynuzu / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Döne döne aslan gibi gidiyor / Gören aşıkları hayran ediyor / Hızır Nebi çoban olmuş güdüyor / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Alnının ortası yazılı Kur'an / Hiç mahrum mu kalır cemalin gören / Yarın mahşer günü şefaata uman / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Yağmur yağar çiselenir izleri / Elhâm suresine benzer yüzleri / Ay ile gün gibi parlar gözleri / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar / Pir Sultan'ım biz çekelim yaşları / Dört kitapta beyan oldu sesleri / Aşıklar da söyler bu nefesleri / Bugün yaylımdadır geliyor koçlar”⁴²

Bengi:

“Şu yüce dağların karı eridi / Sel oldu gidelim bizim ellere / Yaylamızı lale sümbül bürüdü / Gel oldu gidelim bizim ellere / nazlı olur güzellerin iyisi / Deli gönül güzellerin delisi / Gayrı bizim elin karaçalısı / Gül oldu gidelim bizim ellere / Karacaoğlan der ki gelir yazları / Güzel kimden aldın sen bu nazları / Ananın babanın acı sözleri / Bal oldu gidelim bizim ellere”

Dem Geldi Sâmahı:

⁴² Ali Haydar Osmanlı *t A B t D y ş*
Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3.
Baskı, Sayfa 718 – 719.

“Muhabbet çerağın yakan Ali'dir / Aşıkım didare pervane gibi / Cümle vücut içre bakan Ali'dir / Aşıkım didare pervane gibi / Bağ ve bostan olmuş gülleri Ali / Öter bülbül olmuş gülleri Ali / Desti kudret olmuş elleri Ali / Aşıkım didare pervane gibi / Ali aba ile dost beyan olur / Kırklar dara durur hak ayan olur / Kemberbeste olur çün üryan olur / Aşıkım didare pervane gibi / Sefil Abdal eydür meydan Ali'dir / Semah ile cevlan kılan Ali'dir / Erenler sultanı merdan Ali'dir / Aşıkım didare pervane gibi”

“Dem geldi dem geldi / Ali aba şah geldi / Yezide cevri cefa / Mümine iman geldi / Şah geldi şarımıza / Bugün bayramdır bize / Şahın ela gözleri / Armağan yeter bize / Eğdim gülün dalını / Har tutmuş yaprağını / Vadem gelir ölürsem / Şah örtsün toprağını”

“Ta ezel bezminde ben sen sevdim / Muhabbet eyledim candan a sunam / Muhammet Ali'yi candan seversen / Ayırma gönlünü benden a sunam / Kirpikleri oktur kemandır kaşı / Açıldı sinemde bağrımın başı / Didelerim döktü kan ile yaşı / Varayım gireyim burdan a sunam / Ben seni sevmişim gönülden candan / Hiç senin haberin olmadı benden / Ferman mı okunur tozdan dumandan / Dudağın lalinden demden a sunam / Ey sunam gönlünden çıkarma beni / Feleğe mi verir İlhami seni / Bir dolu kerem et mest eyle beni / Elinde tuttuğun camdan a sunam”⁴³

Nevruz Sâmahı:

“Gelin ey nazenin canlar / Bugün Nevruz-u sultandır / Sefalar sürsün ihvanlar / Bugün Nevruz-u sultandır / Bütün mümin bütün İslam / Bugün etmek gerek bayram / Hemen sun sakiye gel cam / Bugün Nevruz-u sultandır / Aliyyül Murtaza Haydar / Cihanı garkı nur eyler / Bütün kurt kuş bunu söyler / Bugün Nevruz-u sultandır / Ali'nin doğduğu gündür / Bugün her günden üstündür / Hem saki peymane döndür / Bugün Nevruz-u sultandır”

Çapraz Sâmah:

“Okuyup yazdığım Kuran için hu / Nurdan bir ayetsin ey Hacı

⁴³ Ayrıca bakınız. M. Tevfik Oytan, *B t ş ğ İ y z*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1979, sayfa 220–222.

*Bektaş / Hastalara düşkünlere her derde / Lutfu inayetsin ey Hacı
Bektaş / Bindiğin duvar emrinle yürüdü / Dağı taşı hep beraber
sürüdü / Mucizatın üstümüzü bürüdü / Bahrı kerametsin ey Hacı
Bektaş / Ben de bildim sen de gerçek velisin / Hakk'a erenlerin
kudret elisin / Tanrı'nın aslanı Hazret Ali'sin / Şahı velayetsin ey
Hacı Bektaş / Kapında kulundur bu garip Emrah / Bana sen
gösterdin en doğru bir rah / İnandım iman ettim bi ıstıbah / Evvel
inayetsin ey Hacı Bektaş”⁴⁴*

Muhammed-Ali Sâmahı:

*“Yüksek isem ben gönlümü indirmem / İndirsem de ben Ali'den
ayrılmam / Azrail'i ak göğsüme kondurmam / Kondursam da ben
Ali'den ayrılmam / Kıratım kıratım benli kıratım / Arş'alaya çıktı
ünüm fırkatım / Kesilse kefenim yunsa meyyitim / Yusalar da ben
Ali'den ayrılmam / Azral'in kılıçtandır kuşağı / Kara toprak sır
örtüsü döseği / Sarkıtsalar saptırmadan aşağı / İndirseler ben
Ali'den ayrılmam / Benim gönlüm bir geyicik postunda /
Giydirmenin muradında kastında / Teneşirin tahtasının üstünde /
Yusalar da ben Ali'den ayrılmam / Pir Sultan'im kuşatsalar kuşağı
/ Sarkıtsalar saptırmadan aşağı / Yedi kat da yeryüzünden aşağı /
İndirseler ben Ali'den ayrılmam”⁴⁵*

Çorlu Sâmahı:

*“Niçin inanmazsın ey kanlı Yezit / Devranı döndüren Ali değil mi /
Miracı hayele uğradı Habib / Hatemi indiren Ali değil mi / Dostlar
arasında ne işin var senin / Hey Yezit tükenmez kesretin senin / Bir
üç yüz yıl evvel ol devin bendin / Bağlayıp da çözen Ali değil mi /
Necef deryasına kılıcın attı / Derya bulut olup havaya kalktı /
Nisan rahmetini andan halketti / Deryayı coşturan Ali değil mi /
Zahirde Mehdi'de sıretti başın / Ta ezelden beri aşkın cünbüşün /
Doksan bin okunan ayetin başın / Okuyan okutan Ali değil mi /
Veli Abdal bilmez bunun ötesin / O hayrünnisanın kendi nefesin /*

⁴⁴ İlhan Cem Erseven, *Ak ve Hatir*, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, sayfa 114.; Fuat Bozkurt, *Âk ve Hatir*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, sayfa 79-80.

⁴⁵ Ali Haydar Avcı, *Ok ve Hatir*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 622-623.

Uzatıp da ne ararsın ötesin / Bu mülkün sahibi Ali değil mi”

*“Canım kurban olsun senin yoluna / Adı güzel kendi güzel
Muhammed / Şefaate eyle bu kemter kuluna / Adı güzel kendi güzel
Muhammed / Mümin olanların çoktur cevası / Ahirette olur zevki
sevası / On sekiz bin âlemin Mustafa’sı / Adı güzel kendi güzel
Muhammed / Yedi kat gökleri seyran eyleyen / Kürsünün üstüne
cevlan eyleyen / Miracında ümmetini dileyen / Adı güzel kendi
güzel Muhammed / Dört çar yar onun gökçek yâridir / Onu seven
günahlardan beridir / On sekiz bir âlemin sultanıdır / Adı güzel
kendi güzel Muhammed / Âşık Yunus neyle dünyayı sensiz / Sen
Hak Peygambersin şeksiz gümansız / Sana uymayanlar gider
imansız / Adı güzel kendi güzel Muhammed”⁴⁶*

Yatır Sâmahları:

*“Türbesi üstünü nakş eylediler / Gel dinim imanım İmam
Seni*

dört

dinküşeye

Hüseyin

*yok bir sahra yerde / Kerbelâ çölünde kandilde nurda / Gel dinim imanım İmam Hüseyin / Yetiş carımıza İmam Hüseyin*⁴⁷

“Beylerimiz avlan gölün⁴⁸ üstüne / Ağlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Urum abdalları postu eğnine / Bağlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Urum abdalları gelir dost deyu / Giydığımız hırka kemer post deyu / Hastalarda gelmiş şifa isteyü / Sağlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Meydanında çaruk çeker köçekler / Çalınıyor koç kurbana bıçaklar / Döğülür kudümler açık sancaklar / Tuğlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Bezirgânlar Hind’den gelir yayınur / Açılır sofralar açlar doyunur / Evliyaya muhip olan soyunur / Beğler gelir pirim Abdal Musa’ya / İkrar imiş koç yiğidin yuları / Muhanneti çeksen gelmez ileri / Yeşil gölün Akpınar’ın suları / Çağlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Matem aylarında kanlar dökerler / Uyarıben mermer çerağı yakarlar / Hu deyup de gülbengini çekerler / Erler gelir pirim Abdal Musa’ya / Ali’m zülfikarı almış destine / Batın salar münkirlerin kastına / Tümen tümen olmuş gencil üstüne / Dağlar gelir pirim Abdal Musa’ya / Bir muradım vardır gani kerimden / Münkir bilmez evliyanın sırrından / Kaygusuz’um ayrı düşmüş pirinden / Ağlar gelir pirim Abdal Musa’ya”⁴⁹

Cebrail Sâmahı:

“Yerin göğün binasını kurunca / İbtida hidayet arife indi / Sen kimsin ben kimim diye sorunca / Sorduğu ol demde kana boyandı / Has nenni nenni dost nenni nenni / Sen sensin ben benim dedi Cebrail / Olmadı mürşidin emrine gail / Havada dolandı tamam kırk bin yıl / Tevekkel batına vardı dayandı / Has nenni nenni dost nenni nenni”

“Ne mürşitler aradı yedi kat göğü / Ne dağ koydu ne taş koydu mermeri / Âleme gizlendi cenab ol bari / Arşı kürsü arayanlar usandı / Hak ağaçta olsa dülgerler bulur / Hak denizde olsa

⁴⁷ Ali Haydar Avcı, *O S t t t t A B t D y.ğ.*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 702 – 703.

⁴⁸ **Avlan Göl:** Elmalı-Tekke köyü yakınında bulunan bir göl.

⁴⁹ Bedri Noyan tarafından Cönklerden alınarak Adil Atalay’a verilen deyiş.

*balıklar bulur / Yerde gökte olsa arada kalır / Belagatte o dem
Âdem'e indi / Secdeyi Âdem'e buyurdu ol Hak / Âdemden gayriye
görünmez mutlak / Veloğlu Hümkâr'dan almıştır saddak / Çok
şükür derdimiz Hakk'a dayandı”*

Tahtacı Sâmahı:

*“Medet Mürvet dedim kapına geldim / Muhammed Mustafa Ali gel
yetiş / İsyân deryasına gark oldum kaldım / Hümkâr Hâce Bektaş
Veli gel yetiş / Şu benim halimi pirime bildir / Göğnümin evini nur
ilen doldur / Cesedim ölmeden nefsimi söndür / Hatice Fatıma ulu
gel yetiş / Bir yandan nefsi-i emmaren azar / Bir yandan vesvese
çok hile düzer / Melekler günahımı yazmada bezer / Şah Hasan
Hüseyn dolu gel yetiş / Yezitler elinde meşgul halimiz / Münkir
münafık faş eyledi yolumuz / El aman Bakır sen al elimiz / İmam
Cafer Sadık dili gel yetiş / Dağlarca günahım gel vurma yüze /
Tamunun odunu gösterme bize / Musa' Kazım'la Pir İmam Rıza /
Şah Taki ile Naki gel yetiş / Sevdakarım muhabbete bu yolda /
Mürüvvet dilerim kusurum elde / Göster cemalini eyleme dalda /
Askeri göğnümin gülü gel yetiş / Noksanım didarım arzeder cennet
/ Masum-u paklarken erişe cennet / Sana sığınmışım Mehdi
Muhammed / Sarı Saltık Kızıl Deli gel yetiş”*

Bademler Sâmahı:

*“Sabah olur koyun kuşluğa gelir / Her koyun arar da kuzusun
bulur / Ağca koyun meler arada kalır / Gel koyun meleme vazgel
kuzundan / Ağca koyun koyunların beyidir / Ak kuzu da yüreğimin
yağıdır / Anın gideceği Yıldız Dağı'dır / Gel koyun meleme vazgel
kuzundan / Kuzumu taşıdım bahar çağında / Otlattım gezdirdim
Yıldız Dağında / Gülümü soldurma gönül bağında / Gel koyun
meleme vazgel kuzundan / Koyun meler kuzusunun adı yok / Sıra
sıra güleklerin südü yok / Kuzusuz yaylanın hiçbir tadı yok / Gel
koyun meleme vazgel kuzundan / Ağca koyun sana bodcak takayım
/ Döne döne gelişine bakayım / Senin için dağı taşı yakayım / Gel
koyun meleme vazgel kuzundan / Koyun sen şurada kuzlamadın mı
/ Sağını solunu gözlemedin mi / Aç kurt gelir deyi gizlemedin mi /
Gel koyun meleme vazgel kuzundan / Çay aşığı gider bir kurdun
izi / Kurt ağzında gördüm bir emlik kuzu / Mevlâ'yı seversen
ağlatma bizi / Gel koyun meleme vazgel kuzundan / Korkar oldum
şu dağların kurdundan / Koyun geldi kuzu gelmez ardından / Ben*

*de yandım bu ananın derdinden / Gel koyun meleme vazgel
kuzundan / Bu yazı alnımın kara yazısı / Nerde kaldı ağ koyunun
kuzusu / Dertli yüreğimin dinmez sızısı / Gel koyun meleme vazgel
kuzundan / Bu dağların sümbülleri bitmesin / Yücesinde yavru
şahin ötmesin / Seni incitenler Hakk'a yetmesin / Gel koyun
meleme vazgel kuzundan / Koyun seni yaylalarda güdeyim / Alıp
seni eliminen yedeyim / Kuzun öldü ben Mevlâ'ya ne deyim / Gel
koyun meleme vazgel kuzundan / Ben koyunu güde güde getirdim /
Getirdim de baş arkaca yatırdım / Nerde kaldı nerelerde yitirdim /
Gel koyun meleme vazgel kuzundan / Koyun seni yaylalarda
yayladım / Kuzun öldü ben oturdum ağladım / Derdin ile yüreğimi
dağladım / Gel koyun meleme vazgel kuzundan / Pir Sultan
Abdal'im bu kuzu n'oldu / Koyunun feryadı ciğerim deldi / Yoksa
kuzunu bir aç kurt mu aldı / Gel koyun meleme vazgel kuzundan”⁵⁰*

Narlıdere Sâmahı:

*“Buralarda ne garipçe ötersin / Doğru bizim ele gelesin turnam /
Ötüp de derdime dert mi katarsın / Dertlerim yeğindir bilesin
turnam / Çark vurup da havalarda dönersin / Çayırılı çimenli yurda
konarsın / Eşinden m'ayrıldın darda dönersin / Eşini yanına alarsın
turnam / Kişi sevdiğinden ayrı düşünce / Ciğer kebab olur oda
pişince / Çark vurup da havalardan aşınca / Dilerim şaduman
olasın turnam / Beri gel dedem her işleri bitir / Sil süpür kalbimin
yasını götür / Gidip dost ilinden bir haber getir / Kerem edip tezce
gelesin turnam / Pir Sultan Abdal'im dinim imanım / Koydum dost
yoluna olanca malım / Yarın Kerbelâ'da akınca kanım / Şah'imın
yanında olasın turnam”⁵¹*

*“Bana gül diyorlar neme güleyim / Gözlerim yaş ile doldu
n'eyleyim / Elin gülü açmış al ile yeşil / Şu benim güllerim soldu
n'eyleyim / Kolumdan uçurdum şahin bazımı / Arşa çıkardılar âh-ı*

⁵⁰ Geleneksel Alevi-Bektaşî toplumlarınca bir ağıt olarak cemlerde söylenen bu deyişte Kerbelâ'da şehit edilen Hüseyin ve annesi vurgulanmaktadır. Bakınız. Ali Haydar Avcı, *O S t A B t D y.ş.*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 662-664.

⁵¹ Ali Haydar Avcı, *O S t A B t D y.ş.*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 868.

*sûzumu / Elimden aldurdım körpe kuzumu / Muradı mahşere kaldı
n'eyleyim / Yine haber geldi dostun elinden / Gönül pervaz vurdu
uçtu gölünden / Korkardım ayrılık ile ölümden / İkisi başıma geldi
n'eyleyim / Ulu sular gibi çeşmim çağlayan / Mahrum olmaz özün
Hakk'a bağlayan / Yâr yitirmiş yana yana ağlayan / Geldi çattı
beni buldu n'eyleyim / Kara yazılmıştır yazularımız / Arş-âlâya
çıktı sızılarımız / İrili ufaklı kuzularımız / Firkati bağrımı deldi
n'eyleyim / Sevdiğim salınır gelir naz ile / Kâr etti bağrıma kötü
söz ile / Ağlayı ağlayı ala göz ile / Gözüüm yaş ile kan oldu
n'eyleyim / Bozulur mu Hakk'ın yazdığı yazı / Ismarlayın Hakk'a
erenler bizi / Anadan ayrılmış bir körpe kuzu / Avazı bağrımı deldi
n'eyleyim / Pir Sultan Abdal'im kırklar yediler / Bu yolu erkânı
onlar kodular / Allah verdiği almaz dediler / Bana verdiği aldı
n'eyleyim”⁵²*

Uzundere Sâmahı:

*“Sürüne sürüne geldim dergâha / Erenler meydanı yoludur deyi /
Aradım eşimi özümde buldum / Kusura kalma ya Ali'dir deyi /
Seherde açılmış gonca gülleri / Mazilinen aştım bunca elleri /
Mazili dostumun gonca gülleri deyi / Acaba yolda mısın da dostun
yolunda / Sultan olan akar onun haline / Onun haline Allah Allah /
Mazilinen aştım bunca belleri / Mazili dostumun gülüdür deyi / Şah
seven diye de yar yar eğlendim geldim / Aradım dostumu burada
buldum / Gönül kuşumu da avına saldım / Civan da dostumun
beyidir deyi / Yar medet medet imanım şah / Şahı seven şah desin /
Ali'm şah şah Ali'm şah şah / Geleydin de bana ölür müydün
acından / Öğütler mi aldın anadan bacıdan / Ben neler çekiyorum
kız senin ucundan / Evvelden sevdiğim sevdiğim idin / Kız iken
sevdiğim sevdiğim idin / Hüncarım sultanım dön canım meydana /
Meydan erenlerin semah bilenlerin / Çarka dönenlerin şah Ali'm
şah / Sürüne sürüne geldim dergaha / Erenler meydanı yoludur
deyi / Üçler beşler kırklar yediler / Doksan bin kayıp erenler”⁵³*

Erzincan Sâmahı:

⁵² Ali Haydar Avcı, *Oğuz Türkçesi*, İstanbul: Nokta Kitap Yayınları, 2011, s. 100.

⁵³ Sözlü kültür geleneğinde düzeltilemeyecek kadar bozulan bu deyişi maalesef düzeltme imkanı bulamadık.

“İki turnam gelir başı cığal⁵⁴ / Birisi Muhammed kimisi Veli / Biri İmam Ali sohbeti heybetli / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen / İki turnam gelir rengi kırmızı / Biri İmam Zeynel sürelim yüzü / Biri İmam Bakır ben edem niyazı / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen / İki turnam gelir rengi Caferi / Birisi Musa’yı Kazım yolun rehberi / Birisi İmam Rıza Horasan Piri / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen / Telli turnam gelir rengi beyazdır / Birisi Taki Naki zikri niyazdır / Birisi asker Mehdi yeri hicazdır / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen / Turnalar geldiler verdiler selam / Aldım selamını eyledim kelam / Elhamı şüphesiz gördüm vesselam / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen / Turnalar Hicaz’dan sökün eyledi / Hak Muhammed Mehdi yakın eyledi / Hakikat ehlini memnun eyledi / Eğlen turnam eğlen Ali misin sen / Yoksa Hacı Bektaş Veli misin sen”

“Eğildim su içmeye / Kanatlandım uçmaya / Bu yol erenlerindir / Çarka girenlerindir / Bu yola eğriler sığmaz / Doğru gelenlerindir”

“Gitme turnam gitme nerden gelirsin / Sen nazlı canana benzersin turnam / Her bakışta beni mecnun edersin / Gönülde mihmama benzersin turnam / Has nenni nenni dost nenni nenni / Kaşlarına mim duası yazılır / Cemaline türlü benler dizilir / Seni sevmeyenler Hak’tan üzülür / Bir Balım Sultan’a benzersin turnam / Has nenni nenni dost nenni nenni / Turnam gökyüzünde pervane döner / Dertli âşıklara badeler sunar / Âşıkların senden inayet umar / Bir Balım Sultan’a benzersin turnam”

Hubyar Sâmahı:

“Yüce dağ başında bir kuş uçurdum / Ana nenni nenni bir kuş uçurdum / Ben meylimi bir güzele düşürdüm / Dilber nenni nenni düşürdüm / Duydum nazlı yarım yâd eller almış / Ana nenni nenni yâd eller almış / Sağlam idim ben aklımı şaşırdım / Vallah dostlar ben aklımı şaşırdım / Dilber nenni nenni vallah şaşırdım / Yürü güzel yürü yolundan kalma / Ana nenni nenni yolundan kalma /

⁵⁴ **Cığal:** Turnaların başında bulunan ve gün vurdukça ışılayan ve rengi değişen tüy.

*Her yüze güleni dost olur sanma / Dilber nenni nenni dost olur
sanma / Ölümden korkup da sen geri dönme / Ana nenni nenni sen
geri dönme / Yiğidin alınına yazılan gelir / Dilber nenni nenni
yazılan gelir / Ceylan bakışına kurban olduğum / Ceylan bakışına
kurban olduğum / Sallanma karşımda öldürme beni / Ah gülüm
gülüm yürüsene yavrum / Mecnun edip beni de düşürdün çöle /
Kerem gibi burda da yandırma beni / Ah gülüm gülüm yürüsene
yavrum / Bu kadar sallanma da öldürdün beni / Bu kadar sallanma
da öldürdün beni / Ölürüm unutmam da sevdiğim seni / Ah gülüm
gülüm yürüsene yavrum / Bırakın sallansın da nazlı gelini /
Güzelin döndüğü de meydan öğünsün / Ah gülüm gülüm gülsene
canım”*

*“Kırkların cemine gelen ey canlar / Ali’yi sevenler semah eylesin /
Ol kırklardan miras kaldı bu semah / Kırkları sevenler semah
eylesin / Muhammed miraçta kavuştu şaha / Aslan hatemi aldı gitti
penaha / Yol aldı Muhammed girdi dergâha / Dergâhı sevenler
semah eylesin / Cümle evliyanın cemiydi ora / Cemalleri parlar
benziyor nura / Muhammed girince durdular dara / Dara duran
canlar semah eylesin / Bir üzümü ezdi engür eyledi / Cümlesini
üryan büryan eyledi / Alican’ım bu yol için söyledi / Bu yolu
sevenler semah eylesin”*

*“Her sabah her seher cümbüşe geldim / Dağlar Ya Muhammed Ali
çağırır / Erenler meclisi bağı gülistan / Güller Ya Muhammed Ali
çağırır / Gördüm felek semahlarda dönüyor / Talip olan
mürşidinden kanyor / İçerime bir od düştü yanıyor / Yanar Ya
Muhammed Ali çağırır / Abdal Pir Sultan’ım vardürür aşkın /
OÂşık olanlarda yakar ışığın / Hasan ile Hüseyin’in beşiğin /
Sallar Ya Muhammed Ali çağırır”*

Şıran Sâmahı:

*“Yemen ellerinden beri gelirken / Turnalar Ali’yi görmediniz mi /
Hava üzerinde semah dönerken / Turnalar Ali’yi görmediniz mi /
Şahım Hayber kalesini yıkarken / Nice yezit helak olup bakarken /
Muhammed miraca ol dem çıkarken / Turnalar Ali’yi görmediniz
mi / Kim gördü deryada balık izini / Eğildi ol öptü kabrin tozunu /
İşidin Ali’nin hub avazını / Turnalar Ali’yi görmediniz mi / Havanın
yüzünde sema dönerken / O Kırkların şarabından içerken /*

Muhammed'in gül reyhanın saçarken / Turnalar Ali'yi görmediniz mi / Şah Hatayi eder mi bir gedayı / Dilim zikreyledi gani Mevla'yı / On İki İmamı nesli abayı / Turnalar Ali'yi görmediniz mi”

Ladik Sâmahı:

“Salını salını gelen efendim / Gel böyle sallanma göz değer sana / Al yeşil giyinmiş gelen efendim / Sonra rakiplerden göz değer sana / Beri gel beri gel âdemden kaçma / Türlü sırlarını yâdlara açma / Her gördüğün sudan eğilip içme / Senin için burda zezem sular var / Ah canım canımda sar canım canım / Gözlerinden akan bala kurbanım / Leblerinden akan bala kurbanım / Kul Hüseyin'im bu dert bizi almaz mı / Bu hasretlik kıyamete kalmaz mı / Bu yarayı çeken bir gün ölmez mi / Seni merhem olup sarmazsa eğer”

Fethiye Sâmahı:

“Karşıdan görünen ne güzel yayla / Bir dem süremedim giderim böyle / Ala gözlü pirim sen himmet eyle / Ben de bu yayladan şaha giderim / Eğer göğeri ben bostan olursam / Şu halkın diline destan olursam / Kara toprak senden üstün olursam / Ben de bu yayladan şaha giderim / Alınmış abdestim aldırırlarsa / Kılınmış namazım kıldırırlarsa / Sizde şah diyeni öldürürlerse / Ben de bu yayladan şaha giderim / Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz / Gitti giden ömür geri dönülmez / Gözlerim şah yolundan ayrılmaz / Ben de bu yayladan şaha giderim”

Hace Bektaş Sâmahı:

“Gece gündüz hayalimden gitmezsin / Bir gece rüyama gir Hacı Bektaş / Günahkârım günahımdan bezerim / Özüm dara çeksem sor Hacı Bektaş / Arının yaptığı bala benzersin / Şu garip ellerde gönlün eğlersin / Bend edip de ikrarıma bağlarsın / Sailin sattığı kul Hacı Bektaş / Gahi bulut olup göğe ağarsın / Gahi yağmur olup yere yağarsın / Ay mısın gün müsün gündün doğarsın / Ilgın ulgın esen yel Hacı Bektaş / Derdimin dermanı yaremin ucu / Dört anasır mevcut güruhu naci / Belinde tığ bendi başında tacı / Kul Himmet üstadım eyler niyazı Pir Sultan yolundan ayırma bizi / Ol mahşer günleri bekliyor sizi / Muhammed önünde car Hacı Bektaş”

“İlgıt ılgıt esen seher yelleri / Doğru gelir doğru gider mi yar yar / Hakk'ın emri ile çürüyen canlar / Bin yıl yerde yatsa çürür mü yar yar / Pazarlık mı olur adil dükkânda / Meyl-i muhabbetim kaldı yar sende / Bu divan olmazsa ulu divanda / Dost benim sualim verir mi yar yar / Bahçe de açılmış yar gonca güller / Gülün figanından sefil bülbüller / Âşıktan maşuğa sarılan kollar / Bin yıl yerde yatsa çürür mü yar yar / Abdal Pir Sultan'ım kalbi zar olan / Döner mi sözünden gerçek yar olan / Senin gibi aht-ı sadık yar olan / Verdiği ikrardan döner mi yar yar”

“Gam elinden benim zülfü siyahım / Peykân değdi sinem yaralandı gel / Suna başın için ağlatma beni / Bugün sevda candan aralandı gel / Gamdan hisar oldu mekanım yurdum / İşitmez avazım dinlemez virdim / Bir değil beş değil on değil derdim / Düşümler baş verdi sıralandı gel / Hasretine vâsıl olam mı böyle / Mecnun'a da bâki kalır mı Leyla / Ölümlü dünyadır gel helâl eyle / Yüklendi barhanam kiralandı gel / Ne çekerse dertli sinem dağ olmaz / Günler gelir geçer ömür çoğalmaz / Yaralarım pek derindir sağalmaz / Göğerti çevresi karalandı gel / Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda / Günler gelir geçer bulunmaz fayda / Gönül dost arzular canım hay hayda / Toprağım üstüme kürelendi gel”

Hamza Şih Sâmahı:

“Ey erenler akıl fikir eyledim / Dağlara da duman ne güzel uymuş / Yaradan Mevla'ya şükür eyledim / Mümine de iman ne güzel uymuş / Evvelden var idi dünyada zillet / Mümine verildi farz ile sünnet / Yezid'e cehennem mümine cennet / Şeytana da lanet ne güzel uymuş / Evvelden var idi kara bağlamak / Aşk oduna ciğerimi dağlamak / Yakub'unan zarı zarı ağlamak / Yusuf'a da Kenan ne güzel uymuş / Seyreder gezerdi dağlar başında / Hile var mı idi onun işinde / Gezer idi gelirdi yanı başında / Ali'ye de Selman ne güzel uymuş / Lanet Yezit kast eyledi Musa'ya / Hak emretti elindeki asaya / İncil'i İsa'ya Tevrat Musa'ya / Kuran Muhammed'e ne güzel uymuş / Hatayi'm şallar giyer eynine / Hak'tan ihsan geldi mümin kuluna / Kurdu kuşu mut eylemiş emrine / Mülke de Süleyman ne güzel uymuş”

“Ezel meclisinde kırklar ceminde / Muhammed nuruna bezendi Ali / Kırklar ile bile aynı cemde / Bu aşkın sırrına özendi Ali / İlmin başı dedi kimdir bilesin / Muhammed'e dedi ceme gelesin /

*Kırklara şarabı sunandı Ali / Tuba ağacından aldı dört yaprak /
Pençeyi abaya taksim kılarak / Bir hurka ayırdı içinden er hak /
Giyindi eğnine dolandı Ali / Mansur kabul etti Hakk'ın darını /
Erenler terk etti külli varını / Muhammed'e verdi Hak didarını / Ol
nura boyunca boyandı Ali / Hu deyip birliğe kuruldu erkan /
Hakikat sürüldü demiyle devran / Semaha girdiler cümle aşk
edenler / Kırk kere meydanı dolandı Ali / Pirim Hatayi'nim Hak
muhabbete / Dahi yol gider mi birlikten öte / Muhabbetten kaçan
eğri sıfata / Lanet olsun dedi eğlendi Ali”⁵⁵*

Şebinkarahisar Sâmahı⁵⁶:

*“Gönül niçin yar kadrini bilmezsin / Yürekte yaralar türlüdür türlü
Öğüt versem öğüdümü almazsın / Yürekte yaralar türlü türlüdür /
Açma zülüflerin yellere karşı / Bülbül figan eder güllere karşı / Gel
beni ağlatma ellere karşı / Yürekte yaralar türlüdür türlü / Ah
neyleyim karşımızda ölüm var / Ölüm dedikleri kanlı zalim var / Ne
ağlayıp ne gülecek halim var / Yürekte yaralar türlüdür türlü /
Gülistana vardım bana gül vermez / Tel isterim telli turnam tel
vermez / Aşam dedim karlı dağlar yol vermez / Yürekte yaralar
türlüdür türlü / Ayrılığı dersin bir kanlı zalim / Peşimize düşmüş
geliyor ölüm / Dosta haber edin benim ahvalim / Bendeki yaralar
türlü türlüdür / Pir Sultan Abdal'ım bende öyleyim / Emir Hak'tan
geldi kime nedeyim / Derdim çoktur hangisini söyleyim / Yürekte
yaralar türlüdür türlü”⁵⁷*

Kaynaklar:

AKBIYIK, Yaşar: *Dede Korkut Destanlarında Dua Motifleri*, Erdem

⁵⁵ Prof. Dr. Filiz Kılıç, *Eğilimler ve Sorunlar*, z Şt z Şy)
O t t, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik Ve
Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, 1. Cilt, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve
Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Yayına Hazırlayanlar Filiz Kılıç,
Tuncay Bülbül, Ankara 2007, sayfa 1 – 9.

⁵⁶ Şebinkarahisar Sâmahı ile ilgili arşivindeki bilgi ve görselleri tarafımıza veren
Avukat Turan Akşen'e teşekkür ederim.

⁵⁷ Ali Haydar Avcı, *O t t t t A B t*
D y ş t, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008, Genişletilmiş ve Gözden
Geçirilmiş 3. Baskı, Sayfa 806 – 807.

- Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Mayıs 1999, Cilt 12, Sayı 34.
- ARSLANOĞLU, İbrahim:** *Şah İsmail Hatayi*, Der Yayınları, İstanbul 1992.
- AVCI, Ali Haydar:** *Osmanlı Gizli Tarihinde Pir Sultan Abdal ve Bütün Değişleri*, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul 2008.
- BAHADIR, İbrahim:** *Alevi ve Sünni Tekkelerinde Kadın Dervişler*, Su Yayınları, Ocak 2005, İstanbul.
- BAHADIR, İbrahim:** *Alevi-Bektaşî İnançına Göre Kadın, Halk Bilimi Araştırmaları*, E Yayınları, 4. Kitap, Yayına Hazırlayan Ali Haydar Avcı, İstanbul 2005.
- BAHADIR, İbrahim:** *Alevi-Bektaşî İnançları ve Ritüellerinde Kadının Yeri ve Günümüzdeki Anlamı, Alevi-Bektaşî Tören ve Ritüelleri*, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Nisan 2005, Ankara.
- BARKAN, Ömer Lütfi:** *İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler*, Vakıflar Dergisi, Sayı 2, Yıl 1942.
- BOZKURT, Fuat:** *Semahlar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- ÇAĞLAYAN, Alper:** *Alevilikte Niyaz Ya Da Secde, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, 18. sayı, Ankara 2001.
- DOĞAN, D. Mehmet:** *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul, 19. Baskı.
- ELÇİ, Dr. Armağan:** *Semah Geleneğinin Uygulanması, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Kış 1999, Sayı 12, Ankara.
- Elvan Çelebi,** *Menâkıbu'l-Kudsiyye Fi Menâsıb'il-Ünsiyye – Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkıbevi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Hazırlayanlar: İsmail E. Erünsal – Ahmet Yaşar Ocak, Ankara 1995.
- ERGİN, Muharrem:** *Dede Korkut Kitabı – I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2008
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet:** *Hatayi Divanı*, Maarif Kitaphanesi Yayını, İstanbul 1956.
- ERSEVEN, İlhan Cem:** *Aleviler'de Semah*, Ürün Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara.
- HACI BEKTAŞ VELİ KÜLLİYATI,** *Fevâid*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Yayına Hazırlayan Baki Yaşa Altınok, Ankara 2010.
- KARAMAN, A. Yaşar:** *Abdestimiz Alınmış, Namazımız Kılınmış Ne Demektir*, www.cemvakfi.org
- KILIÇ, Prof. Dr. Filiz:** *Eskişehir-Üçsaray Köyü Hamza Şih (Hamza Şeyh) Ocaklılarda Semah Ritüeli*, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik Ve Bektaşilik Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Yayına Hazırlayanlar Filiz Kılıç, Tuncay Bülbül, 1. Cilt, Ankara 2007.

- NOYAN Doç. Dr. Bedri**, *Bektaşilik Alevilik Nedir?* Genişletilmiş 2. Baskı, 1987.
- OCAK, Ahmet Yaşar**: *Babailer İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1980.
- OYTAN, M. Tevfik**: *Bektaşiliğin İçyüzü*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, Cilt 1 – 2, İstanbul 1979, 7. Baskı.
- ÖZMEN, İsmail**: *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, 17.-18. Yüzyıl, Cilt 3*. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1998.
- ÖZMEN, İsmail**: *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, 16. Yüzyıl, Cilt 2*. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1998.
- SALCI, Vahit Lutfi**: *Gizli Türk Oyunları*, Numune Matbaası İstanbul 1941, sayfa 29. Tıpkıbasım, Folklor Ve Etnografya Araştırmaları, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul 1984, sayfa 509. Yayına Hazırlayanlar: İbrahim Aslanoğlu, Aydın Oy, İ.Gündağ Kayaoğlu, M. Sabri Koz.
- UZUNÇARŞILI, Ord. Prof. İsmail Hakkı**: *Büyük Osmanlı Tarihi, 2. Cilt, 7. Baskı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YAMAN, Dr. Ali**: *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Elips Yayınları, Ankara 2006.
- YILMAZ, A.**: *Tahtacılar da Gelenekler*, CHP Halkevleri Yayınları, Ankara 1948.
- Yunus Çmre**, Karaman Valiliği Yayınları, Hazırlayanlar: Dindar Dilbaz, H. İbrahim İncekara, Musa Demirci, Karaman 2007.